VIITORUL LUI DUMNEZEU

O abordare practică a spiritualității pentru vremurile noastre

Deepak Chopra

Traducere din engleză de
Constantin Dumitru-Palcus

Lifestyle

TREBUIE SĂ ȘTII

Cuprins

Prolog 9
De ce Dumnezeu are un viitor 15
Dumnezeu este un verb, nu un substantiv 21

CALEA SPRE DUMNEZEU

Etapa I. Necredința 35
Dawkins și amăgirile sale 37
Răspuns dat ateismului militant 47
Cum să demonstrezi că ornitorincul există 52

Etapa a II-a. Credința 69
Dincolo de punctul zero 71
Credința rea 96
Planul înțelepciunii 115
Sunt miracolele posibile? 138

Etapa a III-a. Cunoașterea 159
Dumnezeu fără granițe 161
Există o lume materială? 177
Lumea subtilă 193
Transcendența: apare Dumnezeu 222
Cea mai dificilă întrebare 241

Epilog. Dumnezeu dintr-o privire 268
Mulțumiri 274

Prolog

Credința religioasă se află în dificultate. De mii de ani, religia ne-a cerut să acceptăm pe încredere un Dumnezeu iubitor, atotștiutor și atotputernic. Prin urmare, istoria a parcurs un drum lung și uneori tumultuos. Au fost momente de mare exaltare, amestecate cu orori inimaginabile comise în numele religiei. Dar astăzi, cel puțin în lumea occidentală, era credinței cunoaște un declin drastic. Pentru majoritatea oamenilor, religia reprezintă ceva ce nu poate fi pus la îndoială. Nu există nicio legătură vie cu Dumnezeu. În același timp, necredința este în ascensiune. Și cum ar putea să nu fie?

Odată conștientizată ruptura dintre noi și Dumnezeu, o anumită dezamăgire profundă iese la suprafață. Am trecut prin prea multe catastrofe ca să mai avem încredere într-o zeitate benignă și iubitoare. Cine poate să se gândească la Holocaust sau la 11 Septembrie 2001 și să creadă că Dumnezeu înseamnă iubire? Ne vin în minte nenumărate alte suferințe cumplite. Dacă încerci să afli ce se întâmplă cu adevărat atunci când oamenii se gândesc la Dumnezeu, vei descoperi că zona lor de confort în ceea ce privește religia se îngustează. Ei nutresc sentimente apăsătoare de îndoială și nesiguranță.

Multă vreme, povara credinței s-a sprijinit pe imperfecțiunile credincioșilor. Dacă Dumnezeu nu intervine, ca să aline suferințele sau să restabilească pacea, înseamnă că vina aparține oamenilor. În cartea de față, am inversat lucrurile, reașezând povara pe umerii lui Dumnezeu. Este momentul să pun niște întrebări incomode.

Ce a făcut Dumnezeu pentru tine în ultima vreme?

Când trebuie să asiguri existența ta și a familiei tale, ce este mai eficient, să ai credință sau să muncești din greu?

Ai cedat vreodată *cu adevărat* și l-ai lăsat pe Dumnezeu să-ți rezolve o problemă foarte dificilă?

De ce Dumnezeu îngăduie atâta suferință în lume? Sunt toate acestea un joc sau o promisiune deșartă a existenței unui Dumnezeu iubitor?

Aceste întrebări sunt atât de problematice, încât evităm să le formulăm, iar pentru milioane de oameni nici măcar nu mai sunt importante. Mereu se află la orizont următoarea tehnologie care ne va face viața mai bună. Ideea unui Dumnezeu care să conteze în secolul al XXI-lea aproape că a dispărut.

Așa cum văd eu lucrurile, adevărata criză a credinței nu are legătură cu faptul că tot mai puțini oameni vin la biserică, o tendință care a început în Europa Occidentală și în Statele Unite ale Americii în anii 1950 și continuă până în zilele noastre. Adevărata criză constă în găsirea unui Dumnezeu care să conteze și în care să putem avea încredere. Credința prezintă o răspântie la care am ajuns cu toții. O cale duce la o realitate susținută de un Dumnezeu viu; cealaltă duce la o realitate în care Dumnezeu nu e doar absent, ci e o ficțiune. În numele acestei ficțiuni, oamenii au luptat și au murit, i-au torturat pe necredincioși, au organizat cruciade sângeroase și au comis toate ororile imaginabile.

În Noul Testament este descrisă o imagine sfâșietoare a cinismului, când Iisus este răstignit pe cruce — urmând să moară în chinuri —, iar trecătorii îl scuipă în batjocură, inclusiv arhiereii din Ierusalim:

> „Pe alții i-a mântuit, iar pe Sine nu poate să Se mântuiască! Dacă este regele lui Israel, să Se coboare acum de pe cruce, și vom crede în El. S-a încrezut în Dumnezeu: Să-L scape acum, dacă-L vrea pe El!" (Matei 27:42-43)

Caracterul ofensator al acelor cuvinte nu s-a diminuat în timp, dar există un aspect și mai tulburător. Iisus îi învăța pe

oameni că trebuie să aibă încredere deplină în Dumnezeu, iar credința poate muta munții din loc. Mai spunea că nimeni nu trebuie să trudească azi sau să economisească pentru ziua de mâine, căci Providența va avea grijă de toate. Lăsând la o parte semnificația mistică a crucificării, este justificat să avem o asemenea încredere?

Dacă oamenii ar cunoaște acest lucru, ar ajunge la o răspântie de mai multe ori pe zi. Nu scriu dintr-o perspectivă creștină — în viața mea personală, nu practic nicio religie organizată —, dar Iisus n-a vrut să spună că Providența îți va da bani, hrană, adăpost și multe alte lucruri binecuvântate doar dacă aștepți destul. El s-a referit la mâncarea din dimineața asta și la adăpostul pentru noaptea asta. „Cere și ți se va da; bate și ți se va deschide" se aplică alegerilor pe care le facem în prezent. Iar asta ridică foarte mult miza, deoarece dacă Dumnezeu este dezamăgitor ori de câte ori nu intervine pentru noi, atunci și noi suntem dezamăgitori de fiecare dată când am ales calea necredinței — literalmente, în toate orele zilei.

Sămânța neîncrederii este în noi toți. Ne oferă o mulțime de motive să nu avem credință. Sper că, în calitate de ființă umană, plină de compasiune, m-aș fi uitat la scena crucificării și aș fi simțit milă. Dar când vine vorba de propria mea viață, mă duc la muncă, economisesc pentru viitor și mă uit peste umăr noaptea dacă mă aflu pe o stradă periculoasă. Pun mai multă credință în mine însumi decât într-un Dumnezeu exterior. Numesc asta punctul zero, nadirul credinței. În punctul zero, Dumnezeu nu prea mai contează, mai ales când totul se rezumă la problema dificilă a traiului de zi cu zi. Din perspectiva punctului zero, Dumnezeu este fie fără valoare, fie neînsemnat. Poate că privește în jos la suferința noastră și se simte mișcat sau, la fel de probabil, poate nu face decât să ridice din umeri.

Pentru ca Dumnezeu să aibă un viitor, trebuie să ieșim din punctul zero și să găsim o nouă cale de a trăi spiritual. Nu avem nevoie de religii noi, de scripturi mai bune sau de mărturii mai înălțătoare privind măreția lui Dumnezeu. Versiunile

pe care le avem deja sunt suficient de bune (și suficient de rele). Un Dumnezeu vrednic de credință trebuie cu adevărat să conteze și nu văd cum ar putea să se întâmple asta dacă nu începe să acționeze, în loc să dezamăgească.

O schimbare atât de radicală implică ceva la fel de radical: o regândire totală a realității. Ceea ce oamenii nu reușesc să înțeleagă este că atunci când te îndoiești de Dumnezeu, te îndoiești de realitatea însăși. Dacă realitatea este doar ce apare la suprafață, atunci nu există nimic în care să crezi. Putem să rămânem atașați de ciclul permanent al știrilor și să ne adaptăm situației cât putem de bine. Totuși, dacă realitatea înseamnă ceva ce se extinde spre dimensiuni superioare, povestea se schimbă. Nu poți să reinstaurezi un Dumnezeu care nu a existat niciodată, dar poți să repari o legătură întreruptă.

Am decis să scriu o carte despre cum putem să restabilim legătura cu Dumnezeu astfel încât acesta să devină la fel de real ca o pâine și la fel de sigur ca un răsărit de soare — alege orice lucru în care ai încredere și știi că este real. Dacă un astfel de Dumnezeu ar exista, n-am mai avea motive să fim dezamăgiți nici de el, nici de noi înșine. Nu este nevoie să credem în ceva ce nu poate fi dovedit. Totuși, trebuie să acționăm mai profund, și anume să reconsiderăm ceea ce este posibil. Asta implică o transformare interioară. Dacă cineva îți spune: „Împărăția cerului este înăuntru" — nu trebuie să gândești, cu un sentiment de vinovăție: „Nu, în mine nu este". Trebuie să te întrebi ce ar fi necesar pentru ca acea afirmație să fie adevărată. Calea spirituală începe cu o curiozitate legată de faptul atât de incredibil că Dumnezeu ar putea să existe cu adevărat.

Milioane de oameni au auzit acum despre „amăgirea numită Dumnezeu", un slogan al unui grup de ateiști militanți, care sunt inamici declarați ai credinței. Această mișcare tulburătoare din jurul profesorului Richard Dawkins își maschează atacurile vehemente, adesea personale, sub termenii științei și rațiunii. Chiar dacă oamenii nu-și aplică lor înșiși termenul de *ateu*, mulți continuă să trăiască de parcă Dumnezeu n-ar conta, iar asta le afectează deciziile pe care

le iau în viața de zi cu zi. Necredința a învins implicit acolo unde contează.

Credința, dacă va supraviețui, poate fi restabilită doar printr-o explorare mai serioasă a misterului existenței.

Nu am lucruri aspre de spus la adresa ateismului nemilitant. Thomas Jefferson a scris: „Creștinismul ortodox nu mi se pare o trăsătură izbăvitoare", dar tot el a ajutat la crearea unei societăți bazate pe toleranță. Dawkins și acoliții săi se mândresc cu lipsa lor de toleranță. Ateismul poate da dovadă de autoironie, așa cum remarca George Bernard Shaw: „Creștinismul ar putea fi un lucru bun, dacă l-ar fi încercat cineva vreodată". Orice ramură a gândirii își are opusul, iar când vine vorba de Dumnezeu, necredința este opusul firesc al credinței.

N-ar fi drept totuși să presupunem că ateismul i se opune întotdeauna lui Dumnezeu. Conform unui sondaj efectuat în 2008 de Pew Survey, 21 la sută din americanii care se descriu ca fiind atei cred în Dumnezeu sau într-un spirit universal, 12 la sută cred în rai și 10 la sută se roagă cel puțin o dată pe săptămână. Ateii nu și-au pierdut cu totul credința, iar în acest lucru nu este nimic de judecat. Dar Dawkins proferează nihilismul spiritual cu un zâmbet și cu un ton liniștitoare. Mi-am dat seama că trebuie să iau poziție împotriva acestui lucru, cu toate că nu am nicio animozitate personală față de Dawkins.

Credința trebuie salvată spre binele tuturor. Din credință izvorăște pasiunea pentru veșnicie, care este și mai puternică decât dragostea. Mulți dintre noi au pierdut acea pasiune sau n-au cunoscut-o niciodată. Argumentând în favoarea lui Dumnezeu, aș dori să pot insufla stăruința exprimată în doar câteva versuri citate din Mirabai, o prințesă indiană care a devenit o mare poetesă mistică:

Iubirea ce mă leagă de tine, o Doamne,
este indestructibilă
Ca un diamant ce zdrobește ciocanul
care-l lovește.

Asemenea unui lotus care se ridică din apă
viața mea se ridică din tine,
Așa cum privește pasărea nopții luna de pe cer
Mă pierd stăruind asupra ta
O iubitul meu — întoarce-te!

În orice perioadă, credința este un strigăt din inimă. Dacă ești hotărât să crezi că Dumnezeu nu există, atunci, cu siguranță, aceste pagini nu te vot convinge că există. Totuși, drumul nu este niciodată închis. Dacă poate fi salvată credința, consecința ar fi o creștere a speranței. Singură, credința nu ni-l poate oferi pe Dumnezeu, dar realizează ceva mai oportun: îl face pe Dumnezeu posibil.

De ce Dumnezeu are un viitor

Când vine vorba de Dumnezeu, aproape cu toții, credincioși și necredincioși deopotrivă, suferim de un fel de miopie. Vedem — și, prin urmare, credem — doar ceea ce este direct în fața noastră. Evlavioșii îl văd pe Dumnezeu ca pe o figură paternă blajină care împarte favoruri și dreptate, în timp ce judecă acțiunile noastre, aici pe pământ. Ceilalți îl consideră pe Dumnezeu mult mai distant, impersonal și neimplicat. Totuși, Dumnezeu s-ar putea să fie mai apropiat și mai implicat decât credem noi, mai apropiat decât respirația, de fapt.

În orice moment, cineva descoperă cu uimire că experiența legată de Dumnezeu este reală. Minunarea și certitudinea continuă să apară. În acest sens, țin la îndemână un pasaj din lucrarea *Walden* a lui Thoreau, în care autorul vorbește despre „un muncitor solitar, angajat la o fermă de la periferia localității Concord, care a cunoscut a doua sa naștere". Ca și noi, Thoreau se întreabă dacă mărturia cuiva despre faptul că a avut „o experiență religioasă neobișnuită" este credibilă. Drept răspuns, el aruncă o privire peste secole:

> Cu mii de ani în urmă, Zoroastru a mers pe același drum și a avut aceeași experiență, dar el, fiind înțelept, a știut că este universală.

După cum spune Thoreau, dacă te simți dintr-odată pătruns de o experiență pe care nu o poți explica, trebuie să fii conștient că nu ești singur. Deșteptarea ta este țesută în marea tradiție.

Atunci, cu umilință, să intrăm în comuniune cu Zoroastru și, prin influența eliberatoare a tuturor persoanelor de seamă, împreună cu Iisus Hristos însuși, să facem uitată „biserica noastră".

În limbajul contemporan, Thoreau ne sfătuiește să avem încredere în convingerea noastră cea mai profundă că experiența spirituală este reală. Scepticii au denaturat acest sfat. Faptul că prezența lui Dumnezeu a fost simțită de-a lungul timpului nu face decât să demonstreze că religia este o relicvă primitivă, o rămășiță mentală, iar noi ar trebui să ne antrenăm creierele s-o respingă. În cazul unui sceptic, Dumnezeu a dăinuit în trecut, deoarece preoții au avut puterea să impună credința, neacceptând niciun fel de abateri în rândul adepților. Dar toate încercările de a lămuri chestiunea — adică, să spunem o dată pentru totdeauna dacă Dumnezeu este absolut real sau absolut nereal — continuă să eșueze. Tulburarea persistă și am simțit cu toții impactul confuziei și al îndoielii.

Unde te afli acum?

Să trecem de la nivelul abstract la cel personal. Când te analizezi și te întrebi pe ce poziție te afli în ceea ce-l privește pe Dumnezeu, aproape sigur te situezi în una dintre următoarele situații:

Necredință: Nu accepți ideea că Dumnezeu este real și îți exprimi necredința trăind ca și cum Dumnezeu n-ar avea nicio importanță.

Credință: Speri că Dumnezeu este real și îți exprimi speranța prin credință.

Cunoaștere: Nu ai nicio îndoială că Dumnezeu este real și, prin urmare, trăiești ca și cum Dumnezeu este prezent întotdeauna.

Când cineva devine căutător spiritual, vrea să treacă de la necredință la cunoaștere. Totuși, drumul nu este clar deloc. Atunci când te dai jos din pat dimineața, care este lucrul de natură spirituală pe care trebuie să-l faci? Ar trebui, de exemplu, să încerci să trăiești în momentul prezent, ceea ce este considerat a fi ceva de înaltă spiritualitate? Pacea, dacă e să existe undeva, există în momentul prezent. Și totuși Iisus arată cât de radicală este, de fapt, o asemenea decizie: „De aceea zic vouă, nu vă îngrijiți pentru sufletul vostru ce veți mânca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca... Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă. Nu vă îngrijiți de ziua de mâine, căci ziua de mâine se va îngriji de ale sale". (Matei 6:25, 33-34)

În viziunea lui Iisus, a trăi în prezent presupune să ai încredere deplină că Dumnezeu îți va asigura totul, Încrederea Lui în Dumnezeu este nelimitată. Tot ce are nevoie Iisus se va împlini. Dar cum rămâne cu sărmanii lucrători evrei care îl ascultau, care abia reușeau să-și asigure cele necesare traiului, ducând o viață aspră sub asuprirea romană? Se poate să fi nădăjduit că Providența va avea grijă de ei; poate chiar au avut suficientă convingere ca să creadă acest lucru. Și totuși, abandonarea în credință a fost un act mistic. Doar Iisus se afla într-o stare de conștiință, total înrădăcinată în Providență, pentru că el îl vedea pe Dumnezeu pretutindeni.

Semințele necredinței se află în noi toți, deoarece ne-am născut într-o epocă laică, manifestând scepticism față de tot ce este de natură mistică. E mai bine să fii liber și sceptic decât legat de mituri, superstiții și dogme. Când privești la scepticul din tine, necredința este o stare rezonabilă în care să te afli. Dar pentru majoritatea oamenilor este, în același timp, și o stare de nefericire. Se simt neîmpliniți într-o lume complet laică, în care cel mai mult sunt venerați campionii din sport, cărțile de benzi desenate și ideea de a avea un corp perfect. Știința nu ne dă nicio asigurare că viața are un înțeles atunci când descrie universul ca pe un vid rece, guvernat de șanse aleatorii.

Și astfel credința persistă. Vrem ca universul să fie casa noastră. Vrem să ne simțim conectați la creație. Mai presus de toate, nu vrem libertate dacă asta înseamnă să îndurăm în permanență anxietate și nesiguranță, o libertate care și-a pierdut legăturile cu înțelesul vieții. Așa încât, fie că o numim atașament la credință sau respectarea tradițiilor strămoșilor noștri, credința religioasă există pretutindeni. Pentru miliarde de oameni nu există alternativă viabilă.

Dar ce putem spune despre a treia stare — o anumită cunoaștere a lui Dumnezeu, care este cel mai rar întâlnită și mai înșelătoare? Pentru a fi cu adevărat sigură, o persoană ar trebui să treacă printr-o experiență transformatoare sau să-și păstreze în mod miraculos sufletul inocent al unui copil. Pentru majoritatea oamenilor, niciuna dintre variante nu este așa de realistă. Oamenii care se întorc dintr-o experiență în pragul morții, aceștia fiind totuși extrem de puțini, nu au nicio dovadă temeinică despre „intrarea în lumină" pentru a convinge un sceptic. Ceea ce s-a schimbat pentru ei este intim, intern și subiectiv. Cât despre inocența copilăriei, avem motive serioase să o abandonăm. Bucuria copilăriei este o stare naivă, neformată, și oricât de fericită a fost, tânjim să trăim experiențe legate de lumea mai cuprinzătoare a realizărilor. Înălțimile creatoare ale istoriei umane sunt atinse de adulți, nu de niște copii crescuți peste măsură.

Să spunem că te recunoști într-una din aceste trei stări: necredință, credință sau cunoaștere. Nu e nicio problemă dacă acestea sunt amestecate și ai momente trecătoare din fiecare stare. Conform modelelor statistice reci, cei mai mulți dintre noi se situează sub centrul unei curbe în formă de clopot, făcând parte din vasta majoritate care crede în Dumnezeu. La extremitățile curbei se află câte o minoritate puțin numeroasă: la stânga, ateii confirmați; la dreapta, cei profund evlavioși, care și-au făcut din Dumnezeu o vocație. Dar trebuie să recunoaștem că majoritatea oamenilor care răspund că au credință în Dumnezeu nu trăiesc nici experiențe miraculoase, nici certitudini. De regulă, ne dedicăm zilele oricăror altor lucruri în afară de Dumnezeu: ne creștem copiii, căutăm

iubirea, ne străduim să reușim în viață, să dobândim mai multe bunuri materiale în această epocă a consumerismului.

Starea actuală de confuzie nu face bine nimănui. Necredința este bântuită de suferință internă și de teama profundă că viața nu are niciun scop. (Nu mă las convins de ateii care susțin că trăiesc fericiți într-un univers aleatoriu. Ei nu se trezesc în fiecare dimineață să spună: „Ce minunat, încă o zi în care nimic nu are cu adevărat vreo importanță".) Rolul credinței poate fi combătut într-un mod diferit. De-a lungul istoriei aceasta a dus la rigiditate, fanatism și violență extremă în numele lui Dumnezeu. Iar starea adevăratei cunoașteri? Se pare că ea rămâne domeniul sfinților, care sunt extrem de rari.

Și totuși Dumnezeu stă ascuns undeva, ca o prezență fantomatică, în toate cele trei situații, fie ca un element negativ (zeitatea de care fugi atunci când părăsești o religie organizată), fie ca unul pozitiv (o realitate superioară la care aspiri). A fi o prezență imperceptibilă nu este același lucru cu a fi într-adevăr important, cu atât mai puțin cel mai însemnat lucru al existenței. Dacă ar fi posibil să-l facem din nou real pe Dumnezeu, cred că toată lumea ar fi de acord să încerce.

Această carte își propune să arate că poți trece de la necredință la credință și apoi la adevărata cunoaștere. Fiecare constituie o etapă evolutivă și, explorând-o pe prima constați că următoarea se deschide. Evoluția este voluntară când se aplică la lumea interioară. Libertatea de alegere este completă. După ce cunoști necredința sub toate aspectele, poți să rămâi în acest stadiu sau să avansezi spre credință. După ce ai explorat credința, poți să faci același lucru acceptând-o drept căminul tău spiritual sau continuând să cauți mai departe. La finalul călătoriei se află cunoașterea lui Dumnezeu, care este la fel de viabilă și mult mai reală decât primele două etape. Să-l cunoști pe Dumnezeu nu este ceva mistic, nu înseamnă mai mult decât cunoașterea faptului că Pământul se rotește în jurul Soarelui. În ambele cazuri, un adevăr este stabilit și toate îndoielile anterioare și convingerile greșite dispar în mod natural.

Dumnezeu este un verb, nu un substantiv

Credința a devenit aproape imposibil de impus, mai ales ție însuți. Vechiul nostru model al lui Dumnezeu este descompus în fața ochilor noștri. În loc să încercăm să adunăm fragmentele, trebuie să se producă o schimbare mai profundă. Rațiunea, experiența personală și înțelepciunea multor culturi deja se reunesc. Această nouă sinteză este ca Dumnezeu 2.0, în care evoluția umană face un salt în ceea ce privește spiritul.

Dumnezeu 1.0 a reflectat nevoile omului, care sunt multe și variate, iar aceste nevoi au luat forma unei personificări divine. Nevoile au avut prioritate. Pentru că avem nevoie de siguranță materială și fizică, l-am proiectat pe Dumnezeu ca fiind protectorul nostru divin. Întrucât viața trebuie să fie ordonată, l-am făcut pe Dumnezeu legiuitorul suprem. Inversând Cartea Genezei, l-am creat pe Dumnezeu după chipul nostru. A făcut ceea ce am dorit noi să facă. În continuare, voi enumera cele șapte etape în care l-am modelat pe Dumnezeu.

Dumnezeu 1.0

Creat după chipul nostru

1. Nevoia de siguranță, securitate, protecție față de rău

Dumnezeu devine tată sau mamă. El controlează forțele naturii, aducând noroc sau ghinion. Oamenii trăiesc ca niște copii sub protecția lui Dumnezeu. Gândurile lui nu pot fi